

บทที่ 1

บทนำ



ความเป็นมาและ เหตุผล

ในปัจจุบันประเทศทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศที่กำลังพัฒนา ต่างพยายามอย่างยิ่งที่จะพัฒนาประเทศของตนให้เจริญรุดหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งตลอดเวลา ประเทศที่พัฒนาแล้วก็พยายามศึกษาค้นคว้าและพัฒนาเทคโนโลยีให้ทันสมัยและก้าวหน้ายิ่งขึ้น ประเทศที่กำลังพัฒนาก็พัฒนาให้ใกล้เคียงทัดเทียมประเทศที่พัฒนาแล้ว การพัฒนาดังกล่าวนี้อาจเป็นไปได้อย่างรวดเร็วขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนในชาตินั้น ๆ หากคนในชาติรู้จักศึกษาค้นคว้า ประยุกต์ความรู้และนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด/การที่จะทำให้คนในชาติมีคุณภาพดังกล่าวนี้อีกก็คือ การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐจัดให้กับพลเมืองในวัยเรียนทุกคน การให้ความสำคัญและเร่งรัดพัฒนาการศึกษาระดับนี้ ให้มีคุณภาพสูงขึ้นเท่ากับเป็นการพัฒนาการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปในเวลาเดียวกัน เพราะเมื่อบุคคลที่ผ่านการประถมศึกษา มีความรู้ความสามารถดีแล้ว การพัฒนาการศึกษาในระดับสูงกว่าประถมศึกษา ย่อมสามารถทำให้สำเร็จได้โดยง่าย หากมีกำลังคนทุกระดับที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้ว จะสามารถพัฒนาประเทศได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้ประชากรมีรายได้สูงขึ้น และเป็นช่องทางให้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป จะมีผลทำให้เสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศมั่นคง¹

นอกจากนั้นการศึกษาระดับประถมศึกษายังช่วยสร้างกำลังคนทั่วไปประโยชน์แก่สังคมมาก สามารถให้ผลตอบแทนแก่สังคมสูงกว่าการศึกษาระดับอื่น ๆ ถึงร้อยละ 20

¹ปรีชา ศิริราช, "การศึกษาภาคบังคับกับการพัฒนาเศรษฐกิจ,"
วิทยานิพนธ์ สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2520, หน้า 13-15. (อักษรสำนวน)

และ 40 ในขณะที่การศึกษาระดับอุดมศึกษาให้ผลตอบแทนเพียงร้อยละ 7 เท่านั้น อีกทั้งเป็นบริการเพียงประเภทเดียวที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนการจัดการ ประถมศึกษามาโดยตลอด¹

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 รัฐบาลได้เน้นการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาควบคู่ไปกับการกระจายความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษามุ่งมั่นที่จะพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิต คือ คิดเป็น แก้ปัญหาได้ มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความกล้าและรู้จักแสดงความคิดเห็น มีความสามารถที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความซื่อสัตย์ สามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรู้จักทำงานให้เป็น ประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม เพื่อความมั่นคงปลอดภัยและความเจริญรุ่งเรืองของ ประเทศชาติ²

การพัฒนาคุณภาพของการประถมศึกษาที่ผ่านมายังไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร ซึ่งมีผลการวิจัยมากมายที่เป็นข้อสังเกตชี้บ่งว่า คุณภาพของผลผลิตของระบบการจัดการศึกษายังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ ดังเช่น การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2,3,4 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ภาษาไทยได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 69, 54 และ 48 ตามลำดับ วิชาคณิตศาสตร์ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 69,45 และ 50 ตามลำดับ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 62, 47 และ 44 ตามลำดับ สำหรับกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 3,4 ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 59 และ 51 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 52 และ 51 ตามลำดับ³

¹บุญชนะ อักถากร เศรษฐกิจกับการศึกษา, ประมวลบทความการวางแผน การศึกษาและการพัฒนา โรงพิมพ์สามมิตร 2511 หน้า 4

²ศึกษาธิการ กระทรวง แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 หน้า 1 - 2

³คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สภาพปัจจุบันและปัญหา ของการจัดการประถมศึกษาเพื่อปวงชน 2526 หน้า 20

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ประเมินความก้าวหน้าทางการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ระหว่าง พ.ศ. 2523 - 2524 กลุ่มทักษะพบว่า ภาษาไทย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 52 และ 35 คณิตศาสตร์ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 50 และ 44 ตามลำดับ และผลวิเคราะห์ยังชี้ชัดต่อไปอีกว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสามารถน้อยในเนื้อหาภาษาไทยด้านความเข้าใจในการอ่าน ซึ่งได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 33 นักเรียนร้อยละ 83 มีความสามารถด้านนี้อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ ในขณะที่ความสามารถในการรู้ความหมายของคำ ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 37 และมีนักเรียนร้อยละ 72 ที่มีความสามารถด้านนี้อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจเช่นเดียวกัน สำหรับเนื้อหาคณิตศาสตร์ด้านความสามารถในการทำโจทย์ปัญหาได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 41 มีนักเรียนที่ทำคะแนนได้ไม่น่าพอใจร้อยละ 58 ผลการวิจัยทั้งสอง แสดงให้เห็นว่าระดับผลสัมฤทธิ์ที่ได้คะแนนเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 55 ขึ้นไป มีน้อยมาก และเมื่อพิจารณาถึงปริมาณนักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ไม่น่าพอใจด้วยแล้วยังเป็นที่น่าห่วงใยคุณภาพของประชากรที่จะเติบโตออกไปทำประโยชน์ให้แก่สังคมประเทศชาติยิ่งมากขึ้น¹

นอกจากนั้นยังพบข้อเท็จจริงอีกว่า นักเรียนประถมศึกษาส่วนหนึ่งต้องเรียนซ้ำชั้นจึงใช้เวลาเรียนมากกว่า 6 ปี และอีกส่วนหนึ่งใช้เวลาเรียนน้อยกว่าที่กำหนด เพราะต้องออกกลางคัน ทำให้ไม่ได้รับการฝึกฝน เพื่อการเป็นพลเมืองดี มีคุณภาพตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กล่าวคือ ในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา คือ ปีการศึกษา 2523, 2524 และ 2525 มีนักเรียนตกซ้ำชั้นทั่วประเทศ ร้อยละ 9.17, 7.93 และ 6.96 แม้ว่าอัตราการตกซ้ำชั้นจะมีแนวโน้มลดลงก็ตาม แต่ก็ยังมีปริมาณสูงมาก ในปีการศึกษา 2525 มีนักเรียนตกซ้ำชั้นถึง 436,965 คน ยิ่งไปกว่านั้นยังมีนักเรียนอีกจำนวนหนึ่ง เป็นจำนวนสูง เช่นเดียวกัน ที่ต้องออกกลางคัน โดยที่ยังเรียนไม่จบชั้นประถมศึกษาและไม่มีโอกาสได้เข้าศึกษาต่อ

¹คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน รายงานการประเมินความก้าวหน้าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาภาษาไทย และคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2524 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526), หน้า 59

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2518 มีจำนวน 1,529,839 คน สามารถเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2523 เพียง 901,003 คน หรือเพียงร้อยละ 58.89 เท่านั้น นักเรียนถึง 628,836 คน หรือร้อยละ 41.11 ต้องออกกลางคันและเรียนซ้ำชั้น จะเห็นว่าการออกกลางคันและเรียนซ้ำชั้นเป็นเครื่องชี้บ่งคุณภาพการประถมศึกษาประการหนึ่ง ซึ่งจะต้องหาทางปรับปรุงแก้ไขโดยเร่งด่วน¹

ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาที่ยังไม่บรรลุจุดมุ่งหมายเท่าที่ควรตั้งข้อมูลข้างต้นนั้น มีปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ประการแรก คือคุณภาพของครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความสามารถในการใช้หลักสูตรของครูและผู้บริหารโรงเรียน จากผลการวิจัยของกองการศึกษา กรมสามัญศึกษา เรื่องการศึกษาพฤติกรรมและเวลาในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษา พบว่า ครูปฏิบัติงานใน 1 วัน โดยเฉลี่ยเพียง 4 ชั่วโมง 15 นาที จากเวลาทำงานทั้งหมด 7 ชั่วโมง เวลาเหล่านี้ใช้ไปเพื่อการเรียนการสอนและการวัดผลร้อยละ 31 และ 12 ในชั้นประถมศึกษาตอนต้น และร้อยละ 25 และ 8 ในชั้นประถมศึกษาตอนปลายและใช้เวลาเพื่อการอบรมมนัสย์เพียงร้อยละ 1 เท่านั้น ครูปฏิบัติงานอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการให้การศึกษา ใช้เวลาไปโดยไม่มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลายถึงร้อยละ 40 และ 42 ตามลำดับ²

เมื่อพิจารณาดีกลงไปถึงพฤติกรรมการเรียนการสอนโดยใช้การสังเกตตามแนวทางของแฟลนเคอร์ส (Flanders) พบว่า ครูสอนโดยการพูดอธิบายมากที่สุด ทั้งเป็นการพูดอธิบายที่ไม่ได้ใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา พ.ศ. 2525 - 2534 สำนักพิมพ์พัฒนาพานิช, กรุงเทพมหานคร, 2526 หน้า 74 - 78

²การประถมศึกษา, กอง, กรมสามัญศึกษา พฤติกรรมและเวลาในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษา, อิศสำเนา, 2522 หน้า 36

การใช้หลักสูตรยังไม่ประสบผลดีเท่าที่ควร¹ ปรากฏตามความคิดเห็นของ โกวิน วรพิพัฒน์ รองอธิบดีกรมวิชาการ หลังจากประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ไปได้ 4 ปี ว่าแนวความคิดซึ่งเน้นที่การให้มีการสอนคน มากกว่าการสอนตามหนังสือ มุ่งให้คนคิดเป็น แก้ปัญหาได้ มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถทำงานร่วมกันอย่างสันติสุขได้นั้น เป็นแนวความคิด ที่ค่อนข้างสวนทางกับค่านิยมหรือแนวปฏิบัติของสังคมไทยในปัจจุบันซึ่งยึดเนื้อหาวิชา จากหนังสือเรียนอยู่มาก ทั้งนี้เพราะเราถูกครอบงำอยู่กับแนวคิดเรื่องนี้มีมาหลายสิบ ปี ในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนใหม่นั้น กล่าวได้ว่า เรื่อง โครงสร้างหรือเปลือกนอกของหลักสูตรได้รับการปฏิบัติเป็นผลตามเป้าหมาย ส่วนเนื้อหาใน ของหลักสูตรที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน มีทั้งผู้เข้าใจดียิ่ง การปฏิบัติโดยลึกลับและ ผู้ที่เข้าใจดีแต่ยังแคะความเชื่อเก่า ๆ ไม่ออก ปฏิบัติโดยลึกลับปานกลาง ส่วนผู้บริหาร และครูที่ยัง เชื่อและ เน้นการเรียนวิชาหนังสือเป็นสำคัญ สอนเพื่อสอบไม่ใช่สอนเพื่อใช้ ประโยชน์ได้นั้นยังมีอยู่มาก²

ปัจจัยอีกประการหนึ่ง ก็คือ การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ด้านการเรียนการสอน ที่จะช่วยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จากการสำรวจความต้องการสื่อการสอนของครูประถมศึกษาใน จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ ของ สุทธศรี ศรี พงษ์ว่า โรงเรียน ประถมศึกษาขาดแคลนสื่อการสอน ประเภทเครื่องมือต่าง ๆ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยใช้สื่อการสอนน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ทั้งยังพบอีกว่า โรงเรียนในชนบทมีสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อความต้องการ³ นอกจากนี้ ปัญหาในทางสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ความห่างไกล ความทุรกันดารของโรงเรียนในชนบท

¹การประถมศึกษา, กอง, กรมสามัญศึกษา พฤติกรรมและเวลาในการ ปฏิบัติงานของครูประถมศึกษา, อักสำเนา, 2522 หน้า 69 - 70

²วิทยากรย์, วารสารรายคาบ ตุลาคม - ธันวาคม, 2524 หน้า 60

³สุทธศรี ศรี, การสำรวจความต้องการสื่อการสอนของครูประถมศึกษา ในจังหวัด นนทบุรี ปทุมธานี และ สมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ 2524 หน้า ง - จ

ก็เป็นอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่ง และประการสุดท้าย การนิเทศการศึกษาที่ดีและ การบริหารการศึกษาก็ดี ยังขาดระบบและการประสานงานในอันที่จะมุ่งตรง ไปสู่ การพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาให้ไต่ผลตามที่หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 กำหนดไว้

จากสภาพการเรียนการสอนที่กล่าวมานี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้พยายามหาวิธีส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เช่น โครงการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การสอนและสื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่ โครงการปรับปรุงห้องสมุดกลุ่มโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการจัดประสบการณ์ให้มีความหลากหลาย ส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และมีนิสัยรักการอ่าน การอบรมครูให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ที่ผ่านมา ของกรมวิชาการ กระทำได้ในวงจำกัดและราคาแพง งบประมาณส่วนใหญ่จ่ายไปเป็น ค่าใช้สอย วิธีการที่ใช้ในการประชุมอบรมใช้วิธีการถ่ายทอดจากวิทยากรระดับชาติ ไปสู่วิทยากรระดับจังหวัด กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน ความรู้ ความคิดต่าง ๆ ย่อมขาดหายตกหล่นและบิดเบือนมากขึ้นอยู่กับวิธีการที่ใช้ในการอบรมคุณภาพของ สื่อที่ใช้ในการอบรม หากจะแก้ไขโดยให้ครูอบรมจากผู้เชี่ยวชาญโดยตรง ก็จะต้องใช้ เวลายาวนาน ทั้งยังต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมหาศาลอีกด้วย แม้ว่าสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จะได้ทดลองอบรมครูโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยใช้สื่อผสม คือ เอกสารและวิทยุ แม้จะได้ผลดีกว่าวิธี เกิมก็ตาม แต่ก็ยังไม่เป็นที่น่าพอใจมากนัก เพื่อให้นโยบายการพัฒนาคุณภาพการ ประถมศึกษาของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติบรรลุเป้าหมาย ที่ต้องการ จึงได้พิจารณาทางเลือกอื่นเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน โดยนำแนวความคิดใหม่และเทคโนโลยีทางการศึกษามาช่วยอบรมครู โดยจัดในลักษณะ ศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ ซึ่งมีเหตุผลสนับสนุน 3 ประการคือ

1. เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะ เป็นภาพนิ่ง ภาพยนตร์ วิทยุศึกษา โทรทัศน์เพื่อการศึกษา ตลอดจนเครื่องสมองกล เพราะสิ่งเหล่านี้ราคาไม่แพงเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่ได้รับ เทคโนโลยีจะช่วย เพิ่มประสิทธิภาพในการสอน สามารถให้สถานการณ์จำลองที่เป็นจริง นำสิ่งที่อยู่ไกล

ให้เข้ามาใกล้ ขยายหรือลดขนาดของวัสดุ ตลอดจนสามารถนำนักเรียนย้อนกลับไปสู่จุดที่เกิดเหตุ เช่น การส่งคนไปทวงจันทร์ ผู้เรียนจะเห็นใกล้กว่าตนเอง ไม่ต้องรับฟังจากคนเล่าต่อ ๆ กันมา สื่อจะช่วยให้ครูสอนได้ดีขึ้น รวดเร็ว และถูกต้องมากขึ้น ช่วยนักเรียนให้สามารถประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไปตามกลุ่ม ประสบการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะช่วยให้เด็กเรียนที่อยู่ในสภาพเสียเปรียบทางด้านเศรษฐกิจ สติปัญญา ตลอดจนการอยู่ในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญ ได้มีโอกาสรับความรู้ทัดเทียมผู้ใดเปรียบอื่น ๆ หากนำสื่อมาใช้ประกอบในการจัดการอบรม จะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ยิ่งไปกว่านั้นทางเลือกใหม่นี้ยังเน้นวิธีการที่ประหยัด แทนที่จะต้องหาสื่อประเภทเครื่องมือให้กับทุกโรงเรียน ซึ่งเป็น การสิ้นเปลืองงบประมาณจำนวนมาก และยังไม้อาจใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่าอีกด้วย

2. จากการประกวดผู้บริหารดีเด่น พบว่า ครูประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน มีมากมาย กระจุกกระจายอยู่ในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ หากได้ผู้อำนวยการสอนดังกล่าวเป็นผู้สาธิต ชี้แจง และนำผลงานที่ประสบผลสำเร็จ มาเล่าสู่กันฟัง ย่อมจะช่วยทำให้ครูผู้สอนมีศรัทธา และยอมรับแนวทางการจัดกิจกรรม โดยไม่มีข้อสงสัย เพราะ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ อันจะเป็นผลให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสอนจากบรรยายไปสู่การจัดกิจกรรม ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างแท้จริง

3. ปีงบประมาณ 2527 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้ความสนับสนุนรัฐบาลไทยเพื่อร่วมมือกันในการพัฒนาคุณภาพการจัดการประถมศึกษา โดยได้มอบสิ่งต่าง ๆ ให้จำนวน 14 หน่วย แต่ละหน่วยประกอบด้วยพาหนะ รถยนต์และโสตทัศนูปกรณ์ ดังนี้

- 1) รถยนต์ไมโครบัส
- 2) เครื่องฉายภาพยนตร์ 16 มม. พร้อมลำโพงและจอ
- 3) เครื่องฉายภาพนิ่ง ขนาด 35 มม. พร้อมเครื่องบันทึกเสียง
- 4) เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ

5) เครื่องกำเนิดไฟฟ้า¹

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดให้มีโครงการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่เพื่อแก้ไขผลผลิตของการประถมศึกษา โดยนำสื่อการสอน ตลอดจนทรัพยากรบุคคล เคลื่อนที่ไปจัดอบรมครูในจุดต่าง ๆ ตามแผนการนิเทศการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อใช้ศูนย์วิชาการเคลื่อนที่จัดฝึกอบรมครูศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ให้มีความรู้ประสบการณ์และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521
2. สาธิตและเผยแพร่งานที่เด่นในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนต่าง ๆ อันจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่โรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป
3. เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ห้องสมุด อาหารกลางวัน สุขศึกษาสายการศึกษา ฯลฯ
4. เพื่อสร้างความเสมอภาคด้านคุณภาพการจัดการศึกษาทั้งในส่วนของพื้นที่ และกลุ่มประสบการณ์ ตามโครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดที่ดำเนินงานศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตามความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนระหว่างรัฐบาลญี่ปุ่นกับรัฐบาลไทย มีทั้งสิ้น 14 จังหวัด คือ นครปฐม ยะลา สุราษฎร์ธานี กระบี่ เพชรบุรี พิจิตร เชียงราย แม่ฮ่องสอน ขอนแก่น ลพบุรี อุบลราชธานี นครราชสีมา สุรินทร์ และชลบุรี

วิธีการดำเนินงานโครงการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินงานเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมการ มีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน

¹คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, โครงการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ เอกสารอัสสำเนา 2527 หน้า 6 - 10

ปัญหาและความต้องการ จากเอกสารรายงานการวิจัยต่าง ๆ การจัดทำแผนงาน
โครงการและ เอกสารศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ การสัมมนาแนวความคิดการจัดศูนย์
วิชาการเคลื่อนที่

2. การอบรมสัมมนา แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ การสัมมนาผู้บริหารระดับ
จังหวัด ได้แก่ ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด และหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด การสัมมนานักจัดการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ทั้ง 14
จังหวัด และการประชุมปฏิบัติการจัดทำรายชื่อ รายชื่อทรัพยากรบุคคล คู่มือดำเนินการ
และแผนการนิเทศการศึกษา

3. การประเมินผล ประกอบด้วย การติดตามประเมินผล การสัมมนาเพื่อ
ประเมินผลโครงการ และการจัดทำรายงานการประเมินผลโครงการ¹

การดำเนินงานดังกล่าวนี้ ปัจจุบันดำเนินการได้เพียงขั้นตอนที่ 2 คือการ
ประชุมสัมมนาผู้เกี่ยวข้องกับโครงการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ไปแล้วเท่านั้น สำหรับการ
ปฏิบัติงานของผู้จัดการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่นี้ยังอยู่ในขั้นเตรียมการของสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัด อย่างไรก็ตามขณะทำการศึกษารายงานนี้ ทางสำนักงานการประถม
ศึกษาจังหวัดต่าง ๆ ได้แต่งตั้งผู้จัดการศูนย์เพื่อให้รับผิดชอบในการดำเนินงานครบ
ทั้ง 14 จังหวัด แล้ว

✓ การที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้มี
โครงการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ เพื่อใช้เป็นยุทธวิธีในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน
ในระดับประถมศึกษา นับว่าเป็นการนำเอานวัตกรรมมาใช้ วิธีการเช่นนี้เป็นที่ยอมรับ
ในกลุ่มนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศว่า การนำเอานวัตกรรม
(Innovation) ไม่ว่าจะ เป็นประเภทใด ๆ มาใช้ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการพัฒนา
และปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชากรในสังคมต่าง ๆ ให้ดีขึ้น หากสมาชิกใน
สังคมยอมรับและนำไปปฏิบัติจริง ๆ แต่การที่บุคคลจะยอมรับนวัตกรรมหรือไม่นั้น
นอกจากจะขึ้นอยู่กับการใช้สื่อต่าง ๆ ในการเผยแพร่แล้ว ยังต้องมีปัจจัยหรือสาเหตุ

¹คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, อ้างแล้ว หน้า 11-13

ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะเป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการเผยแพร่นวัตกรรม การพิจารณาคัดเลือกบุคคลให้ทำหน้าที่รับผิดชอบงานเผยแพร่นวัตกรรมก็นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะหากเลือกได้บุคคลที่มีคุณลักษณะตรงกับคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมงานนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จในอดีตที่ผ่านมา ตามแนวความคิดของ Rogers และ Shoemaker ย่อมจะทำให้การเผยแพร่วัตกรรมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และตรงตามวัตถุประสงค์ การศึกษาคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมงานนวัตกรรม สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติหรือแก้ไขข้อผิดพลาดบกพร่องที่อาจจะเกิดขึ้นเกี่ยวกับการคัดเลือกบุคคลแล้ว ยังเป็นแนวทางการรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการและผู้บริหาร ในการที่จะดำเนินงานการเผยแพร่งานนวัตกรรมให้ไ้ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อทราบคุณลักษณะของผู้จัดการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ในฐานะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมงานนวัตกรรมทางการศึกษา

ปัญหาวิจัย

1. คุณลักษณะของผู้จัดการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ในแต่ละจังหวัด ตามความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้จัดการศูนย์มีความสำคัญเพียงใด
2. คุณลักษณะของผู้จัดการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ในแต่ละคุณลักษณะ ตามความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้จัดการศูนย์มีความสำคัญแตกต่างกันหรือไม่
3. การเรียงลำดับความสำคัญของแต่ละคุณลักษณะของผู้จัดการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ ตามความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้จัดการศูนย์ มีลำดับเป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาคุณลักษณะของผู้จัดการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ ทั้งหมดที่อยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 14 จังหวัด โดยศึกษาความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา

ผู้จัดการศูนย์ฯ และเพื่อนร่วมงานไ้แก่ ศึกษาในเทศน์ในสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัด กวญเหตุผลที่ว่า โครงการนี้เป็นโครงการทดลอง เพื่อศึกษามลที่ไ้รับและ
นำผล เสนอรัฐบาลไ้ปุ่นสำหรับพิจารณาขยายความช่วยเหลือไ้ครบทุกจังหวัด (72
จังหวัด) กั้ นั้น การพิจารณาคัดเลือกบุคคลเพื่อมอบหมายไ้รับผิดชอบโครงการ จึง
มีความสำคัญไ้ต่อความสำเร็จ ซึ่งมีผลในการไ้รับความช่วยเหลือดังกล่าว การคัดเลือก
ใจเลือกบุคคลผู้รับผิดชอบโครงการกั้กล่าวนี้ จึงเป็นความสำคัญของผู้มีอำนาจ (Authority)
เป็นการคัดเลือกของผู้นังคัมบัญชา จึงเป็นการคัดเลือกบุคคลในสายกาของผู้บังคับบัญชา
มีโอกาสรังถูกและผิดหลายไ้

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

นวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่ที่น่าไปใช้ในการเปลี่ยนแปลง
สังคมในที่นี้หมายถึง นวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งเป็นแนวความคิดใหม่ที่สำนักงาน คณะ
กรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ นำมาใช้เพื่อปรับปรุงคุณภาพการประถมศึกษา ไ้
แต่ โครงการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ เริ่มต้นโครงการในปีงบประมาณ 2527

คุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมงานนวัตกรรม หมายถึง เครื่องหมายหรือ
สิ่งชี้ไ้เห็นความดี หรือลักษณะประจำ¹ ในที่นี้หมายถึง สิ่งชี้ไ้เห็นลักษณะประจำของ
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมงานนวัตกรรม ซึ่งมี 8 ประการคือ

1. ความพยายามที่จะทำงานไ้สำเร็จ
2. การทำงานเพื่อประโยชน์หรือความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
3. การทำให้เข้ากันไ้ระหว่างความต้องการของกลุ่มเป้าหมายกับ
นวัตกรรม
4. ความสามารถในการเข้าใจบุคคลในกลุ่มเป้าหมาย

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, (กรุงเทพฯ
มหานคร: อักษรเจริญทัศน์), หน้า 187.

5. ลักษณะที่คล้ายคลึงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับกลุ่มเป้าหมาย
6. ความสามารถในการแสวงหาและใช้ผู้นำความคิด
7. ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
8. ความสามารถในการทำให้กลุ่มเป้าหมายเรียนรู้และรู้จักนวัตกรรม
ด้วยตนเอง¹

คุณลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้วัดและประเมินจากระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร
เพื่อร่วมงาน และผู้จัดการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
จำนวน 14 แห่ง ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจากสำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ

เจ้าหน้าที่ส่งเสริม หมายถึง เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานซึ่งมีอิทธิพลหรือ
พยายามมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจในการยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมในทิศทาง
ที่หน่วยงานส่งเสริม (Change Agency) ต้องการ² ในที่นี้หมายถึง ผู้จัดการศูนย์
วิชาการเคลื่อนที่ ซึ่งได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบการดำเนินงานในศูนย์วิชาการ
เคลื่อนที่ จากผู้บังคับบัญชา คือ ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด

ศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ หมายถึง โครงการที่สำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ โค้ดประยุกต์เอาเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้เพื่อสนับสนุน
ส่งเสริมและแก้ปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน การช่วยเหลือใน
ด้านการนิเทศการเรียนการสอนตามกลุ่มโรงเรียนต่าง ๆ และรวมถึงวิธีการต่าง ๆ
ที่จะช่วยเอื้อในการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเฉพาะใน

¹E.M. Rogers and F.F. Shoemaker, Communication of Innovations: A Cross-Cultural Approach (New York: The Free Press, 1971), p. 223-248.

²เสถียร เขยประทับ, การสื่อสารงานนวัตกรรม เอกสารอักษรณ์ หน้า 35.

ท้องถิ่นทางไกลและทุรกันดาร โครงการนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้มอบหมายให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม ยะลา สุราษฎร์ธานี กระบี่ เพชรบุรี ลพบุรี พิจิตร เชียงราย แม่ฮ่องสอน ขอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา สุรินทร์ และชลบุรี เป็นผู้ดำเนินงานในปีงบประมาณ 2527

ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด หมายถึง ผู้บังคับบัญชาหน่วยงานของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และเป็นผู้แต่งตั้งผู้จัดการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด จึงเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้จัดการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่และเป็นผู้ประเมินความจำเป็นหรือความสำคัญของคุณลักษณะของผู้จัดการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ในฐานะผู้บังคับบัญชา

หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด หมายถึง ผู้บังคับบัญชาของผู้จัดการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ ซึ่งเป็นศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และเป็นผู้ประเมินความจำเป็นหรือความสำคัญของคุณลักษณะของผู้จัดการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ในฐานะผู้บังคับบัญชา

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด หมายถึง ศึกษานิเทศก์ ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินงาน ศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ เป็นเพื่อนร่วมงานของผู้จัดการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ และเป็น ผู้ประเมินความจำเป็นหรือความสำคัญของคุณลักษณะของผู้จัดการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ ในฐานะเพื่อนร่วมงาน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. โครงการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษา ที่ใช้ใน ระบบการนิเทศการศึกษา เพื่อปรับปรุงคุณภาพการประถมศึกษา เป็นทั้งความคิดและ แนวปฏิบัติการนิเทศการศึกษา และเป็นเครื่องมือในการนิเทศการศึกษาใหม่ที่เพิ่งมีใช้ ในระบบการศึกษาในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2527
2. ผู้จัดการโครงการศูนย์วิชาการ เคลื่อนที่ เป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินงาน

ในโครงการ ถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเป้าหมาย คือ ครู-อาจารย์ ที่ทำการสอนอยู่ในโรงเรียนและเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ ของสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดและอำเภอ กล่าวคือ กลุ่มเป้าหมายสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีทำงาน การเรียนการสอนที่ทำให้ผลผลิตคือ นักเรียนมีพฤติกรรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของส่วนราชการ

3. โครงการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่อยู่ในระยะเริ่มดำเนินงาน ดังนั้น ผลการดำเนินงานจึงยังไม่บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะนำมาหาความสัมพันธ์กับความสำเร็จของงานได้ แต่คุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ตามความเห็นของบุคคลต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าความสำเร็จของโครงการจะมีมากน้อยเพียงใดได้

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะคุณลักษณะของผู้จัดการศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ตามความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา ผู้จัดการศูนย์และเพื่อนร่วมงาน มิได้นำเอาความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายซึ่งได้แก่ ข้าราชการในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด อำเภอ หรือกิ่งอำเภอ และครูอาจารย์มาศึกษาร่วมด้วย ทั้งนี้เพราะกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวนี้ยังอยู่ห่างไกลเหตุการณ์ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งโครงการนี้อยู่ในระยะเตรียมการจึงมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายไม่มากนัก แต่อย่างไรก็ตาม ข้อคิดเห็นของบุคคลที่กล่าวไว้เบื้องต้น ผู้วิจัยเชื่อว่าพอเพียงสำหรับจุดเริ่มต้นของโครงการนี้แล้ว

ประโยชน์ที่จะได้รับ

การวิจัยนี้ทำให้ได้หลักเกณฑ์ส่วนหนึ่งสำหรับผู้บริหารที่จะนำไปใช้ในการคัดเลือกบุคคล เพื่อให้รับผิดชอบงานที่เกี่ยวกับการเผยแพร่งานนวัตกรรม